

SKL:s synpunkter på regeringens forskningspolitik

Förord

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) fick sommaren 2019 en inbjudan från regeringen att inkomma med synpunkter på och underlag för 2020 års forsknings- och innovationspolitiska proposition. SKL:s styrelse antog ett yttrande vid sitt möte den 25 oktober och överlämnade detta till regeringen den 31 oktober 2019.

SKL har tidigare (såsom förbundets föregångare Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet) utarbetat flera forskningsstrategier och inspel till forskningspolitiska propositioner.

Liksom tidigare lyfts centrala frågor kring finansieringen av, och inriktningen på, forskning och innovation som är av relevans för regioner och kommuner.

SKL framhäver att kommuner och regioner själva är både forskningsfinansiärer och forskningsutförare, och aktörer som ingår i forsknings- och innovationssystem på flera nivåer.

SKL lämnar bl.a. synpunkter på inriktningen på den nationella forskningspolitiken och behov av förändring av organiseringen av statlig finansiering av forskning och innovation. Dessutom pekar förbundet ut ett antal konkreta områden där det finns behov av att utveckla mer kunskap samt ändra på befintlig reglering kring forskning och innovation. SKL framför att den högre utbildningen i universitet och högskolor behöver förändras för att tillgodose kompetensförsörjning av akademiskt utbildade professionella som är yrkesverksamma i kommuner och regioner.

Förbundets interna nätverk som arbetar med sektorsövergripande forsknings- och innovationsfrågor samt frågor om kompetensförsörjning och högre utbildning har tagit fram underlaget. Ett flertal politiska beredningar har bidragit med synpunkter.

Det är SKL:s förhoppning att underlaget sprider mer kunskap om forskning, utveckling och innovation som bedrivs hos och av SKL:s medlemmar. En fortsatt diskussion om detta lokala och regionala innovationssystem i relation till det nationella behövs, liksom kring hur verksamhets- och kvalitetsutveckling i välfärdssektorn går hand i hand med kunskapsutveckling.

Stockholm 2019-11-18

Eva Marie Rigné, fil.dr
Forsknings- och utvecklingssamordnare

Avdelningen för tillväxt och samhällsbyggnad

Innehåll

Sammanfattning	5
Inriktning på forsknings- och innovationspolitiken	8
Ett dynamiskt forsknings- och innovationssystem – förändringstryck och behov	8
Behov av forskningspolitisk samverkansarena och kunskapsbaserad forskningspolitik.....	10
Det nationella forsknings- och innovationslandskapet – SKL:s bedömning	12
Finansiering av forskning	12
Forskning och dess koppling till välfärdens kompetensförsörjning genom högre utbildning	14
Regioner och kommuner som utbildningsanordnare	15
Nationella forskarskolor som modell	15
Områden för fortsatt och ökat stöd till forskning, utveckling och innovation	16
Välfärden – hälso- och sjukvård, social omsorg med mera	16
Klinisk behandlingsforskning	16
Nära vård-reformen och behov av forskningsstöd	17
Precisionsmedicin	17
Forskningsbehov för en skola på vetenskaplig grund.....	18
Behov av ändrad lagstiftning rörande forskning om människor	19
Forskning för tillväxt och regional och lokal utveckling	20
Minskad klimatpåverkan, klimatanpassning och utvecklingen av ett hållbart samhälle	20
Vilken effekt har universitet och högskolor på regional utveckling och tillväxt?	21
Infrastrukturer för forskning, utveckling, innovation	21
Biobanker	22
Öppen tillgång till forskningsresultat och forskningspublikationer behöver prioriteras	22
Digitalisering och innovation som drivkrafter för utveckling	23

Sammanfattning

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) anser att kommuner och regioner är en strategisk resurs av yttersta vikt för att uppnå forskningspolitiska mål. Den ökande betoning som fanns i 2016/17 års forskningspolitiska proposition av att forskning ska komma till samhällelig nytta, och vara samhällsrelevant samt omsättas i innovationer av olika slag vilka implementeras i olika praktiker (sociala likväl som tekniska) anser förbundet vara positiv. SKL anser att denna inriktning på forskningspolitiken bör bevaras och stärkas.

SKL vill framhålla att förbundets medlemmar är forskningsutförare och aktörer i forsknings- och innovationssystem. EU:s forskningspolitik betonar också i allt högre grad kommuner och regioner, vid sidan av näringslivet, som helt avgörande för möjligheterna att skapa förutsättningar för hållbar tillväxt, fortsatt välfärd och utveckling baserad på ny kunskap (forskning) såväl som tillämpning av denna (utveckling, innovation). Kommuner och regioner deltar i europeiska program som stödjer forskning och innovation, och förväntas också få en mer framskjuten roll som forskningsaktörer i EU:s kommande ramprogram för forskning och innovation, Horisont Europa 2021-27. Den nationella forskningspolitiken behöver beakta detta.

SKL pekar också ut ett antal områden där forskningssatsningar behöver göras inom olika samhällssektorer och verksamheter som förbundets medlemmar ansvarar för.

SKL anser att:

- den inriktning på forsknings- och innovationspolitiken som uttrycktes i 2016/17 års forskningspolitiska proposition ska bevaras och förstärkas. Detta uppfyller målet att forskningspolitiken ska svara mot globala och nationella samhällsutmaningar,
- det övergripande forskningspolitiska mål som regeringen uttryckt i regeringsförklaringen 2019, att Sveriges position som ledande forskningsnation ska försvaras, ställer sig SKL bakom,
- forsknings- och innovationslandskapet är dynamiskt och genomgår snabba förändringar både nationellt, regionalt och globalt. Det nationella forsknings- och innovationssystemet behöver i högre grad respondera på dessa faktiska och grundläggande förändringar i hur systemet fungerar,
- fortsatta satsningar på behovsmotiverad forskning och innovation behövs, och den statliga forskningsfinansieringen bör ytterligare tillgängliggöras för regioner och kommuner,
- ett samordnat utvecklingsuppdrag för e-lärande i högre utbildning från regeringskansliet till särskilt utpekade myndigheter behövs,

- forskningspolitiken behöver fler fristående kunskapsbaserade underlag, med fokus på mångvetenskapliga och tvärsektoriella analyser av teknik- och samhällsförändringar på makronivå,
- ett forum för kontinuerlig dialog behövs mellan SKL, dess medlemmar och regeringkansliet om forsknings- och innovationspolitiska frågor, där unika och centrala behov av kunskapsutveckling kan lyftas,
- de tioåriga nationella forskningsprogram som lanserades i 2016/17 års forskningspolitiska proposition ska utvärderas,
- offentligt finansierad forskning i Sverige ska resultatredovisas i enlighet med principer för ”öppen vetenskap” och ”öppen tillgång” vilket behöver fastslås och vidareutvecklas bland annat i den nationella biblioteksstrategin, och i regleringsbrev till statliga forskningsfinansiärer och Kungliga Biblioteket,
- den översyn av lagstiftning och åtgärder rörande juridik och etik som tidigare föreslagits av SKL för att underlätta för registerbaserad forskning, persondatahantering, delning av data för forskningssyften mellan olika myndigheter, m.m. skyndsamt genomförs,
- reglering av forskning inom hälso- och sjukvård bör gälla all hälso- och sjukvård oavsett om det gäller primärvård eller övrig hälso- och sjukvård,
- staten bör utöka sin satsning på klinisk behandlingsforskning och tillämpad välfärdsforskning,
- nära vård-reformen kräver resurser för att både bygga upp fler forskningsmiljöer i regionerna och kommunerna, och stödja forskning där,
- ett Vinnova-lett långsiktigt och välfinansierat program för explorativ forskning, utveckling och innovation i samverkan inom precisionsmedicin behövs, liksom ett bättre tillgängliggörande av nationell forskningsinfrastruktur för forskare från näringsliv och offentlig sektor utanför universitet och högskolor,
- regeringen skyndsamt ska påbörja ett arbete för att förelägga riksdagen en proposition om ny biobankslag, och resurser som anslås till regionernas biobanker bör ökas,
- både den nationella högskolepolitiken och enskilda lärosäten i ökad utsträckning behöver möjliggöra personrörlighet, kompetensutbyte, samverkan i olika former och karriärväxling mellan akademi och omgivande samhälle,
- en fördjupad diskussion om finansierings- och avtalsformer för alla typer av verksamhetsintegrerat lärande och verksamhetsnära forskning inom regional och kommunal verksamhet behövs,
- akademiska yrkesutbildningars forskningsanknytning genom koppling till behovsdriven forskning hos förbundets medlemmar behöver stärkas enligt förslagen i SKL:s remissvar på betänkandet SOU 2018:19 *Forska tillsammans – samverkan för lärande och förbättring*,

- regeringen ska ge försöksverksamheten ”ULF-avtal” i uppdrag att samverka med skolhuvudmän i form av ett nationellt nav, bestående av huvudmannaföreträdare, för att säkerställa att den infrastruktur som byggs blir likvärdig såväl geografiskt som mellan olika huvudmän,
- den nationella forskningspolitiken också behöver beakta den europeiska forsknings- och innovationspolitiken för att uppnå synergieffekter,
- empiriska studier behövs av universitets och högskolors betydelse för regional tillväxt och utveckling och generellt också mer forskning om regionala forsknings och innovationssystem,
- Vinnovas resurser behöver förstärkas och myndigheten få i uppdrag att skapa en nationell kunskapsplattform för innovation i offentlig sektor som drivs i samverkan med kommuner, regioner, näringsliv, akademi och idéburen sektor,
- en nationell arena för innovationsupphandling ska etableras.

Inriktning på forsknings- och innovationspolitiken

Betoningen i 2016/17 års forskningspolitiska proposition av att forskning ska komma till samhällelig nytta, och vara samhällsrelevant samt omsättas i innovationer av olika slag vilka implementeras i olika praktiker (sociala likväl som tekniska) anser SKL vara positiv.

Denna inriktning uppfyller enligt SKL målet att forskningspolitiken ska svara mot globala och nationella samhällsutmaningar. SKL:s medlemmar arbetar med implementeringen av FN:s Agenda 2030 i sina verksamheter vilket innebär en koppling till aktuella, relevanta samhällsutmaningar.

I detta sammanhang vill SKL framföra att framgångsrik implementering av forskningspolitiken kräver en större långsiktighet och samarbete med både näringsliv, forskningsutförare med olika huvudmän och regionala och kommunala stödsystem. En löpande och tät dialog måste föras mellan staten, det lokala och regionala forsknings- och innovationssystemet och näringslivet för att möjliggöra uppfyllandet av nationella mål.

Ett dynamiskt forsknings- och innovationssystem – förändringstryck och behov

SKL anser att inriktningen av forskningspolitiken mot stora samhällsutmaningar ska bevaras och förstärkas. Kommuner och regioner är kunskapsorganisationer och investerar själva avsevärda medel i forskning och innovation. Ansvar för och finansiering av infrastrukturer för forskning och innovation ligger hos förbundets medlemmar liksom ansvar för regional utveckling. Att forsknings- och innovationssystem idag är betydligt mer dynamiska än tidigare innebär också att organiseringen av dem kontinuerligt måste diskuteras. Är dagens system adekvat för de kunskaps- och innovationsbehov som finns eller behöver det förändras, och i så fall hur? Kan den befintliga strukturen för statlig finansiering av forskning och innovation på ett effektivt och systematiskt sätt samspela med andra aktörer?

Det behöver föras ett resonemang om de olika beståndsdelarna av forsknings- och innovationslandskapet liksom de inbördes relationerna mellan dess olika delar. Detta landskap genomgår snabba förändringar nationellt, regionalt och globalt. Den traditionella bilden av forskning, utveckling och innovation (FUI) som en linjär process är överspelad. Dessa processer är agila, öppna och utmaningsdrivna. Rimligtvis behöver det nationella forsknings- och innovationssystemet i högre grad respondera på denna faktiska förändring. Av den anledningen anser SKL att en översyn behövs.

Forskningspolitik hanteras av flera departement, vid sidan av Utbildningsdepartementet huvudsakligen Näringsdepartementet och Socialdepartementet men det finns naturligtvis fler. Förbundet och dess medlemmar möter ett stort antal statliga myndigheter med ansvar för att implementera forskningspolitiken. De statliga forskningsfinansiärerna tillhör dessa. Universiteten och högskolorna (UoH) är självständiga myndigheter vilka tolkar sitt uppdrag att forska, utbilda och samverka med det omgivande samhället på egna sätt. Forskningsinstitutkoncernen RISE har framträtt som en ny aktör liksom Life Science-kontoret. SKL samverkar med staten genom ett flertal särskilda överenskommelser om kliniska prövningar, kvalitetsregister och Biobank Sverige. Det finns ett flertal kopplingar till MedTech- och läkemedelsbranschen, till exempel genom bolaget SweCare, och näringslivets organisationer till exempel i form av LIF, Swedish MedTech, Sweden Bio, Sweden LabTech med flera.

Komplexiteten som beskrivs ovan innebär att en kontinuerlig dialog måste föras om behov av forskning och innovation ur ett samhällsperspektiv, där förbundet representerar både avnämare och kunskapsproducenter för forskning, innovation och högre utbildning. Långsiktiga strategier för investeringar i forskning och innovation utifrån samhälleliga behov måste grundförstärkas i forskningspolitiken. Regeringen kan bidra till detta genom att upprätta ett forum för direkt dialog om forsknings- och innovationspolitik och högre utbildning, kunskapsbehov samt framtagande av strategier i samråd med samhällsrepresentanter som SKL och dess medlemmar. Förbundet noterar att regeringens forskningsberedning till exempel inte innehåller någon regionrepresentant.

Bredden av aktörer och mångfalden av statliga initiativ inom forskningspolitiken ställer höga krav på en förbättrad interdepartmental samordning, liksom bättre samordning mellan olika myndigheter i deras arbete med att utföra sina uppdrag. SKL anser att de förslag rörande detta som lämnas i *SOU 2018:79 Analyser och utvärderingar för effektiv styrning* är ett steg i rätt riktning men att mer behöver göras.

SKL anser också att kommande forskningspolitiska satsningar i form av exempelvis nationella program, strategiska satsningar och dylikt måste använda sig av och bygga vidare på de befintliga samverkansytter, strukturer och nätverk som upprättats under perioden 2016/17 till 2020. I dagsläget förekommer överlappningar och omstarter när till exempel en myndighet för att utföra ett specifikt uppdrag i ett regleringsbrev tar en ny kontakt med förbundet och dess medlemmar i varje fråga i stället för att arbeta utifrån befintliga länkar.

SKL anser att fortsatta satsningar på behovsmotiverad forskning och innovation behövs, och att den statliga forskningsfinansieringen ytterligare bör tillgängliggöras för regioner och kommuner.

En balans behövs också avseende innehållet i och utformningen av den högre utbildningen, mellan inom-akademiskt formulerade krav, och samhällets och arbetsmarknadens behov. SKL anser att förslag rörande detta som framförts i

remissvar på betänkandet SOU 2019:6 *En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan* ska genomföras skyndsamt.

SKL noterar att Universitetskanslersämbetets (UKÄ) granskningar av kvalitetssäkringen av den högre utbildningen ger anledning till oro vad gäller forskningsanknytningen av många av de yrkesutbildningar på akademisk nivå som är av särskild betydelse för medlemmarna, och väcker frågor kring hur universitet och högskolor lyckas med sitt utbildningsuppdrag.¹ SKL vill i sammanhanget poängtera vikten av att resurser för forskning och forskarutbildning inom ett fält behöver föregå en utbyggnad av utbildningarnas volym eller politiska beslut om ett ökat antal anställda i sektorn med vissa utbildningar.

Förbundets oro gäller inte bara kvalitetssäkring, utan också kontinuerlig utveckling och förnyelse av den högre utbildningen avseende tillgängliggörande på distans och oberoende av tid/rum. SKL anser att ett samordnat utvecklingsuppdrag för e-lärande i högre utbildning från regeringskansliet till särskilt utpekade myndigheter behövs. En möjlighet att överväga är inrättandet av ett virtuellt lärosäte med nationellt utbildningsansvar för e-lärande från grundutbildnings- till forskarutbildningsnivå, också för att möjliggöra akademisk vidareutbildning för yrkesverksamma och ett förbättrat livslångt lärande.

Sverige är en framstående forskningsnation vad avser nyfikenhetsstyrd grundforskning² men ligger i flera avseenden efter jämförbara länder, särskilt nordiska grannländer, vad gäller behovsstyrd forskning som bedrivs i samverkan med exempelvis kommuner eller regioner (*kollaborativ forskning, co-production of knowledge, samverkansforskning* är några beteckningar på denna). SKL vill här särskilt trycka på det stora behovet av långsiktig behovsstyrd forskning inom både hälso- och sjukvården och socialtjänsten.

Eftersläpningen gäller också styrningen av högre utbildning mot relevans och aktualitet för arbete utanför akademien. Danmark, Finland och Norge har samtliga reformerat sina universitet för att åstadkomma detta. Det vore önskvärt att Sverige följde efter. I förbundets inspel till 2016/17 års forskningspolitiska proposition ville SKL se en tydligare inriktning på gränsöverskridande kunskapsutveckling i samverkan, också för att detta stärker forskningens kvalitet. Detta ställningstagande kvarstår även inför 2020 års proposition.

Behov av forskningspolitisk samverkansarena och kunskapsbaserad forskningspolitik

SKL anser att forskningspolitiken behöver fler kunskapsbaserade underlag från andra källor än de statliga forskningsfinansiärerna, i synnerhet

¹ Vetenskapsrådet (VR) framför att en bättre forskningsanknytning av grundutbildningarna inom humaniora och samhällskunskap behövs, se VR (2019) *Forskningsöversikt 2019 Humaniora och samhällsvetenskap* liksom *Utbildningsvetenskap*. Det är SKL:s uppfattning att en bättre praktikanknytning också behövs, i synnerhet av vård- och pedagogiska utbildningar.

² VR (2019) *Forskningsbarometern 2019 – svensk forskning i internationell jämförelse*

mångvetenskapliga och tvärspektoriella analyser av teknik- och samhällsförändringar på makronivå liksom konsekvenserna av dessa. Forskningsfinansiärernas kunskapsunderlag, där varje myndighet svarar för sin del, täcker inte all FUI-verksamhet. Det saknas enligt SKL idag en kunskap på övergripande systemnivå om hur forsknings- och innovationssystemet ser ut, hur olika delar av det hänger ihop och hur det fungerar i realiteten. Dessa kunskapsluckor hämmar möjligheten att se helhetslösningar och drabbar i slutändan systemets förmåga till innovation och utveckling. SKL vill också se fler utvärderingar av forsknings- och innovationspolitiska satsningar.

I betänkandet SOU 2019:6 föreslås att en ny oberoende analysfunktion med bred samhällsrepresentation inrättas, i form av en kommitté/expertgrupp, med Universitetskanslersämbetet (UKÄ) som värmyndighet, för att framställa kunskapsunderlag till forsknings- och innovationspolitik, specifikt forskningspolitiska propositioner. Om en sådan realiserades kunde det bidra till att fler underlag som efterfrågas enligt ovan framställs. SKL anser dock att det är tveksamt om UKÄ är en lämplig lokalisering, då myndigheten inte vill se en oberoende funktion utan i stället själv få ett utökat uppdrag³.

Även Vetenskapsrådet (VR) vill få detta uppdrag⁴. VR föreslår dessutom regeringen att uppdra åt myndigheten att inrätta ett råd med uppgift att föreslå områden för strategiska forskningssatsningar⁵. SKL anser inte att förslagen tillgodoser behoven av kontinuerlig dialog direkt med regeringskansliet eller tillmötesgår behovet av en oberoende analysfunktion som levererar underlag för forskningspolitik. Förbundet anser att en bred samhällsrepresentation är en förutsättning för en sådan oberoende analysfunktion och deltar gärna i en fortsatt dialog tillsammans med regeringskansliet kring hur denna ambition kan uppnås.

³ UKÄ Yttrande över betänkande SOU 2019:6, reg.nr. 131-173-19

⁴ VR Remissyttrande avseende SOU 2019:6, dnr 1.1.3.2019-00874

⁵ VR (2019) *Vägval för framtidens forskningssystem*. VR definierar i denna rapport sin roll även i framtidens forsknings- och innovationssystem som att värna och stödja den nyfikenhetsstyrda, forskarinitierade och universitetsbaserade grundforskningen.

Det nationella forsknings- och innovationslandskapet – SKL:s bedömning

Inför en vidareutveckling av forskningspolitiken 2020 och framåt är det angeläget att göra en bedömning av utfallet av 2016/17 års forskningspolitiska proposition. SKL anser att i synnerhet de tioåriga nationella forskningsprogram som inrättades och implementerades som en väg för att stärka forskningens samhällsrelevans och anknytning till stora samhällsutmaningar bör diskuteras. Ett första steg vore en utvärdering av hur de statliga forskningsfinansiärer/myndigheter som är värdar för nationella forskningsprogram har hanterat sina uppdrag.

Frågor att undersöka är exempelvis: Har forskningsfinansieringen tillgängliggjorts för andra än UoH-anknutna forskare att söka? Hur har utlysningar gjorts? Har sakkunniga från omgivande samhälle som kommuner, regioner och näringsliv knutits till bedömaregrupper? Har kvalitetskriterier för bedömning av ansökningar utformats som omfattar samhällsrelevans? Har behovsstyrd forskning och utmaningsdriven innovation fått finansiering? Hur arbetar forskningsfinansiärerna för att sammanfatta och sprida forskningsresultat till omgivande samhälle?

Ett gott exempel på samverkan för behovsstyrd forskning som SKL vill lyfta är hur Forte tagit sig an ansvaret för det nationella forskningsprogrammet för tillämpad välfärdsforskning. Forskningsagendan som styr programmet med dess prioriterade forskningsområden har identifierats genom omfattande och systematiska diskussioner med representanter för socialtjänsten, brukare och intresseorganisationer, forskare och andra relevanta forskningsaktörer.

Finansiering av forskning

Den statliga forskningsfinansieringens organisation är i behov av en översyn utifrån var forskning och innovation faktiskt utförs i dagens samhälle. VR:s rapport ”Vägval för framtidens forskningssystem”⁶ avsett som ett underlag för den kommande forskningspolitiska propositionen uttrycker en statisk syn på dagens organisation och argumenterar för *status quo*. Att översyn och förändring av organiseringen av den statliga forskningsfinansieringen behövs visas enligt SKL:s uppfattning också av de diametralt olika uppfattningar om dess nuvarande inriktning och ändamålsenlighet som uttrycks av berörda expertmyndigheter samt UoH-sektorns branschorganisation SUHF i remissvar på SOU 2019:6.

⁶ VR 2019 ”Vägval för framtidens forskningssystem – kunskap, kvalitet och integritet”

Universiteten är traditionellt den huvudsakliga mottagaren av statliga investeringar i forskning och innovation dels genom anslag som direktfördelas till lärosätena, dels genom extern finansiering varvid medlen fördelas via de statliga forskningsfinansiärerna VR, Formas, Forte och Vinnova.⁷ Näringslivet är dock fortfarande den största FUI-finansiären.

SKL:s medlemmar finansierar idag FUI som bedrivs i miljöer utanför UoH-sektorn.⁸ SCB:s nationella statistik visar att kommuners och regioners investeringar i egen FUI har ökat. Regionerna och kommunerna stod för den procentuellt sett största ökningen (ca 23%) av FoU-finansiering under perioden 2015-17.⁹ Uppföljande analyser av SCB:s statistiska underlag som SKL har gjort visar också på en betydande underskattning av kommuners och regioners investeringar.

Därtill kommer satsningar på FUI som regionerna gör i särskilda överenskommelser med staten via satsningar på klinisk behandlingsforskning och ALF-avtal.

Genom AFA Försäkring finansierar SKL tillsammans med arbetsmarknadens övriga parter stora FoU-program med inriktning på arbetsmiljö och hälsa med 150 miljoner/år, och en löpande identifiering av kunskapsluckor och behov av kunskapsutveckling. Forskningens resultat omvandlas till praktiska verktyg för kommuners och regioners verksamheter genom föreningen ”Sunt arbetsliv”.¹⁰

Regionernas vårduppdrag är tydligt. Att uppdraget också omfattar forskning framgår av Hälso- och sjukvårdslagen, och är en nödvändig del av utvecklingen av vården. Kommunal hälso- och sjukvård omfattas också, vilket kan förväntas bli tydligare genom införandet av Nära vård-reformen. Starka indikationer tyder på att en framtida socialtjänstlag kommer stadfästa att även socialtjänst ska bedrivas utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet så långt det är möjligt. En sådan förändrad lagstiftning, vilken SKL tillstyrker, innebär att socialtjänstens praktik kopplas starkare till forskning.

SOU 2019:6 tar bland annat upp möjliga förändringar av finansieringsmodellen för universitet och högskolor (UoH). Bland annat föreslås att dessa skulle få ett sammanhållet anslag i stället för det idag delade, till utbildning respektive forskning, i syfte att utjämna tillgången till forskningsmedel. Förslaget vilar på idén att omfördela medel från de statliga forskningsfinansiärerna, där medlen måste sökas i konkurrens, direkt till UoH vilka då själva kan utforma sina forskningsprofiler på ett mer långsiktigt strategiskt sätt.

Även om SKL i princip tycker det är positivt att stärka forskningskapaciteten hos lärosäten, ofta mindre och nyare högskolor, som idag har låga direktanslag

⁷ I följande resonemang bortser SKL från forskningsfinansiering via forskande myndigheter och RISE.

⁸ För en beskrivning, se SKL-rapporterna ”FUI-miljöer i offentlig verksamhet – forsknings-, utvecklings- och innovationsmiljöer i kommuner, landsting och regioner” (SKL 2015) och ”Utanför det akademiska rummet” (SKL 2016)

⁹ SCB 2019 ”Forskning och utveckling i Sverige 2017”

¹⁰ ”Sunt arbetsliv” erbjuder också e-lärande för professionella

för forskning samtidigt som de bedriver stora och viktiga professionsutbildningar, är förbundet tveksamt till den modell som föreslås. Det finns idag inga incitament för UoH att satsa på behovsstyrd forskning och inga sådana föreslås i betänkandet. SKL ser därför inte att modellen skulle innebära den förstärkning av behovsstyrd forskning som är önskvärd.

SKL anser att det behövs ett långsiktigt statligt finansiellt engagemang i kommunernas och regionernas forskning och innovation. SKL anser att det för att minska transaktionskostnader och mer målinriktat effektivisera den statliga forskningsfinansieringen, bör övervägas om anslag för forskning, utveckling och innovation skulle kunna direktfördelas till organ med regionalt utvecklingsansvar och/eller kommuner i regional samverkan. Beroende på vilken inriktning finansieringen har skulle dessa kunna fördela medel utifrån lokala och regionala förutsättningar och existerande forsknings- och innovationsprofiler. Sveriges regioner och många kommuner har utarbetat forsknings- och innovationsstrategier liksom strategier för smart specialisering som skulle kunna ligga till grund för sådana satsningar.

Forskning och dess koppling till välfärdens kompetensförsörjning genom högre utbildning

Forskning behövs för att kunna utveckla välfärden. Högskoleutbildning krävs idag för många yrken som utövas i regioners och kommuners verksamheter. I många fall krävs också legitimation för yrkesutövning. För att kunna möta välfärdens behov av personal med hög kompetens behöver lärosätena, utöver att tillhandahålla tillräckliga volymer av utbildningsplatser, också bedriva forskning och kunskapsutveckling som gör att utbildningarna har ett relevant innehåll för yrkesutövning och god kvalitet. I förlängningen är detta också avgörande för jämställdheten inom UoH-sektorn eftersom det i allmänhet är på de kvinnodominerade yrkesutbildningarna som forskningen är underfinansierad genom låga direktanslag.

Flera högskoleutbildningar har byggts ut under en följd av år genom satsningar på fler utbildningsplatser. Otillräckliga forskningsresurser i kombination med den snabba utbyggnaden är sannolikt en av orsakerna till att UKÄ exempelvis ifrågasätter kvaliteten på nästan hälften av granskade för- och grundskollärarytbildningar.

Brist på disputerad personal finns på vissa utbildningar, framför allt där studentvolymerna är stora. Bristen på forskarutbildade lärare är särskilt påtaglig inom förskollärarytbildning samt grundlärarytbildningens inriktning mot fritidshem. Krav på legitimation för att undervisa i fritidshem infördes 2019. En majoritet av anställda lärare saknar dock behörighet. Bristen på forskning om fritidshem och fritidspedagogik gör det omöjligt att i närtid bygga ut utbildningskapaciteten i tillräcklig utsträckning, varför riktade forskningsresurser behövs.

På samma sätt utgör bristen på forskningsresurser inom omvårdnadsområdet ett hinder för utbyggnaden av utbildning av sjuksköterskor och

specialistsjuksköterskor. Resurser avsatta för klinisk utbildning och vårdvetenskaplig forskning behövs även här, till exempel i enlighet med SKL:s förslag i remissvar på SOU 2018:77.

När staten uppskattar behovet av forskningsresurser för att säkerställa lärosätenas egen kompetensförsörjning måste såväl behovet av grundutbildning som behovet av kompetensutveckling och annan vidareutbildning i högskolans regi under hela yrkeslivet beaktas.

Regioner och kommuner som utbildningsanordnare

Regioner och kommuner är utbildningsanordnare inom högre utbildning, genom exempelvis verksamhetsförlagd utbildning (VFU) och arbetsintegrerat lärande. På många håll finns täta och goda kontakter mellan UoH och SKL:s medlemmars verksamheter men på många områden finns behov av närmare samverkan. Regioner behöver till exempel vara med och diskutera platstillgången i VFU i hälso- och sjukvårdsutbildningar från start.

Både enskilda lärosäten och den nationella högskolepolitiken behöver i ökad utsträckning möjliggöra personrörlighet, kompetensutbyte, samverkan i olika former och karriärväxling mellan akademi och omgivande samhälle.

SKL efterlyser en fördjupad diskussion med staten om finansierings- och avtalsformer för alla typer av verksamhetsintegrerat lärande och verksamhetsnära forskning i enlighet med förslaget som avgivits i remissyttrandet över SOU 2019:6. Det gäller till exempel konsekvenserna av den förlängda nya läkarutbildningen.

Nationella forskarskolor som modell

Riktade satsningar behövs för att öka antalet forskarutbildade inom flera olika områden och professioner. Här kan de forskarskolor som har etablerats för vissa verksamhetsfält vara en modell. Samtidigt behöver strukturen och samverkan med huvudmännen variera beroende på om målet efter forskarskolan är fortsatt arbete i kommunal/regional sektor eller inom UoH-sektorn. I nuläget har även den högre utbildningen stora behov av att rekrytera högskolelärare och då kan det vara särskilt motiverat med forskarskolor med sådan inriktning. På vissa områden finns tydliga behov av fler forskarutbildade i kommuners och regioners verksamhet och då bör forskarskolorna utformas för att stärka detta.

Då det finns fortsatt stora kunskapsluckor inom socialtjänsten menar SKL att det är angeläget att på flera sätt öka det långsiktiga arbetet med att utveckla en transparent och gedigen kunskapsbas i socialt arbete. Forskarskolan för yrkesverksamma i socialtjänsten, FYS (en del av Fortes program för tillämpad välfärdsforskning), kan fylla delar av detta behov. Genom sin utformning med hänsyn tagen till tidigare erfarenheter av forskarskolor, är nuvarande upplägg mer anpassat till deltagares möjlighet att genomföra utbildning och praktisk forskning. Dock är de lärosäten som ansvarar för forskarskolan alla placerade i

södra Sverige vilket har lett till att flertalet antagna studenter också kommer från kommuner i södra Sverige.

Områden för fortsatt och ökat stöd till forskning, utveckling och innovation

Välfärden – hälso- och sjukvård, social omsorg med mera

Generella utgångspunkter för SKL gällande forskning, utveckling och innovation inom sektorn är att den ska bedrivas inte enbart i etablerade discipliner utan också utifrån mång- och tvärvetenskapliga utgångspunkter, och att innovation förstås i en bred bemärkelse (social, process- och organisatorisk innovation). Övergripande är också att den ska syfta till en jämlik och jämställd välfärd och samordnas med de insatser som görs via nationella samverkansgrupper för kunskapsstyrning i hälso- och sjukvården respektive socialtjänsten.

Vägledande för statens prioriteringar som kommer att behöva göras bland forskningsområden bör vara analyser som görs av SKL och dess medlemmar genom nationella grupper för kunskapsstyrning av hälso- och sjukvård respektive socialtjänst, tillsammans med SBU:s, Fortes och VR:s identifiering av kunskapsluckor i olika forskningsfält.

Klinisk behandlingsforskning

SKL anser att en fortsatt kraftfull statlig satsning på klinisk behandlingsforskning behövs. Denna behovsstyrda forskning som regionerna också bidrar till leder till patientnytta i vid mening. Söktrycket hos Kommittén för klinisk behandlingsforskning är fortsatt högt och kvaliteten på ansökningarna god. Ytterligare justeringar av programmet behövs dock för att åstadkomma en bredare inriktning som kan engagera fler forskare/kliniker.

Stöd för utveckling av evidensbaserad socialtjänst – tillämpad välfärdsforskning

SKL har såväl 2012 som 2015 i tidigare inspel till forskningspolitiska propositioner lyft behovet av ett nationellt program med inriktning på forskning som stödjer utvecklingen av evidensbaserad praktik. Ett sådant program är angeläget för alla socialtjänstens verksamhetsområden och ur ett helhetsperspektiv som täcker alltifrån förebyggande insatser/prevention till stöd och riktad behandling/intervention. SKL vill med anledning av att Fortes nu löpande uppdrag att driva ett tioårigt nationellt forskningsprogram för tillämpad välfärdsforskning vilket möter behov som SKL har lyft, starkt betona vikten av att detta forskningsprogram får fortsätta utvecklas på det behovsstyrda sätt som arbetet inletts på samt få fortsatt kraftfull satsning från staten.

SKL önskar även inleda en dialog med staten gällande förutsättningarna för socialtjänstens verksamhet att utveckla långsiktiga och nära relationer mellan socialtjänst och akademi i form av en universitetsanknuten socialtjänst. SKL

anser att Forte kan vara en lämplig part att utreda en sådan möjlighet ihop med SKL och huvudmännen.

Nära vård-reformen och behov av forskningsstöd

Omställningen till nära vård enligt SOU 2018:39 God och nära vård – en primärvårdsreform kräver ett tydliggörande av primärvårdens uppdrag och att det också omfattar forskning. Mer vård liksom forskning kommer att bedrivas utanför universitetssjukhus, och i andra befintliga vårdinrättningar, i kommunala verksamheter och i hemmen. Det gäller oavsett vårdgivare. Denna förändring behöver också beaktas i utbildningen av yrkesverksamma inom hälso- och sjukvården. Därför behöver forskningsmedel avsättas för detta ändamål till kommuner och regioner för uppbyggnad och förstärkning av befintliga egna FoU-strukturer och -miljöer. Dessa forskningsmiljöer har inte så stor vana vid att söka finansiering hos externa statliga forskningsfinansiärer. SKL anser att detta är ytterligare ett motiv för att se över organiseringen av statlig forskningsfinansiering.

Forskningsuppdraget i primärvården stärks enligt förslaget vilket SKL bejakar. Förbundet vill dock understryka att den föreslagna regleringen skulle innebära en inkongruens i relation till övrig reglering av forskning inom hälso- och sjukvård. SKL menar att det vore rimligt att reglering, om den införs, gäller för all hälso- och sjukvård oavsett om det gäller primärvård eller övrig hälso- och sjukvård.

Precisionsmedicin

Högspecialiserad vård behöver både forsknings- och lärmiljöer vilka i sin tur bör skapa ett särskilt utrymme för precisionsmedicin (PM). Genom Life Science-strategin och Kommittén för teknologisk innovation och etik (KOMET) har regeringen prioriterat området. SKL har medverkat i den analys som arbetsgruppen för precisionsmedicin inom ramen för Samverkansgruppen för Life Science gjort.¹¹ I denna utpekade behov av forskning/kunskapsutveckling, policyförändring och andra typer av översyner för en framgångsrik etablering av precisionsmedicin. Regeringen bör konkretisera den strategi man har för att stötta regionerna i att implementera precisionsmedicin. Andra förutsättningar för en framgångsrik satsning som pekas ut är bland annat tillgång till patientdata, tillgång till hälsodata för uppföljning, och att biobankslagen (se nedan) är på plats. Specifikt efterfrågas att regioner får hantera persondata under samma förutsättningar som Socialstyrelsen.

SKL ser ett stort värde i gemensamma satsningar mellan regionerna, staten och universiteten som Genomic Medicine Sweden (GMS) är ett exempel på. Denna typ av satsningar bör vara långsiktiga. Det är önskvärt att Vinnova tillsammans med universitetssjukhusen får utreda möjligheten att komplettera GMS till andra områden för diagnostik på ett sådant sätt att synergier tas tillvara. Ett Vinnova-lett långsiktigt och välfinansierat program för explorativ FUI i

¹¹ 2018 "Precisionsmedicin för patientnytta och konkurrenskraft"

samverkan efterlyses, liksom ett bättre tillgängliggörande av nationell forskningsinfrastruktur för forskare från näringsliv och offentlig sektor utanför UoH-sektorn.

Precisionsmedicin kan innebära en omställning av hälso- och sjukvården vilket gör det viktigt att kunna bedöma värdet av riktad behandling. Myndigheterna LäkeMedelsverket och TLV bör uppdras att utveckla metoder för utvärdering av kombinationer av diagnostik och behandling för att säkerställa att patientsäker och ändamålsenlig behandling utvecklas och införs. Regeringen behöver också uppdra åt Socialstyrelsen, Vinnova, VR, LäkeMedelsverket, TLV med flera att bidra till fortsatt utvecklingsarbete och ge stöd till regionerna i arbetet med att utveckla precisionsmedicin. SKL ser också att utvecklingen av precisionsmedicin kräver en metodologisk förnyelse i både vetenskapliga studier och utvärdering av behandling/läkemedel.

Forskningsbehov för en skola på vetenskaplig grund

Enligt Skollagen ska utbildningen vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. För att detta ska bli verklighet behövs en ökad samverkan mellan lärosäten och verksamheten, förbättrade FoU-möjligheter i kommunerna och förstärkt praktikinära forskning med bas i de frågor som ställs direkt i förskolor, skolor och vuxenutbildning. När det gäller vuxenutbildning finns generellt stora forskningsbehov, vilket SKL bland annat lyfter fram i remissvaret till utredningen 2018:71 Komvuxutredningens slutbetänkande – En andra och en annan chans – ett komvux i tiden. En forskning som tar sin utgångspunkt i verksamheten och stöds av en lokal FoU-funktion får ökad möjlighet till genomslag i och utveckling av verksamheten och undervisningen.

Det behövs ökad mottagarkapacitet bland annat genom ökad forskningslitteracitet i verksamheten, fler lärare med forskarutbildning, tätare samverkan med lärosäten och ökat deltagande i praktikinära forskning, där skolpersonal är medforskare.

Förstärkningar behövs utifrån huvudmännens behov samt för att det ska kunna gå en röd tråd av samverkan genom hela kedjan grundutbildning, inklusive VFU, introduktion, kompetensutveckling, till exempel i en mer systematiserad form av professionsprogram, och deltagande i forskning. För att detta ska vara möjligt behöver lärarutbildningarnas forskningsanknytning stärkas.

Förstärkta resurser behövs såväl hos lärosätena som hos kommunerna, liksom möjligheter för kommunerna att vara forskningsutförare och medelsförvaltare av statliga forskningsanslag, bland annat som ett led i att främja en jämbördig relation mellan skolhuvudmän och lärosäten.

Det behövs även en nationellt sammanhållande kraft som säkerställer att alla huvudmän ges lika möjligheter att delta i samverkan med lärosäten och möjliggör ett nationellt utbyte. Det så kallade ”ULF-avtalet” är en nationell försöksverksamhet för praktikinära skolforskning som pågår 2017-2021 och som är tänkt att förbereda för en långsiktig struktur för forskningssamverkan.

Gentemot denna verksamhet, och andra nationella initiativ, kan SKL, tillsammans med motsvarande huvudmannorganisationer för de fristående skolorna, utgöra ett sådant nationellt nav. Genom ett sådant nav ges bättre förutsättningar för en ökad likvärdighet mellan skolor och huvudmän när det gäller deltagande i FoU, vilket sannolikt ökar likvärdigheten i förskolans, skolans och vuxenutbildningens kvalitet och resultat.

SKL anser att statliga medel för praktikinära skolforskning behöver öka markant och poängterar vikten av att de kunskapsluckor som identifieras genom Skolforskningsinstitutets arbete kan ligga till grund för utlysningar.¹² SKL vill även poängtera vikten av att etablera arenor för att sprida och bepröva lärares erfarenheter på ett systematiskt sätt.

Behov av ändrad lagstiftning rörande forskning om människor

Betänkandet SOU 2018:36 Rätt att forska föreslog en förnyad reglering av persondatahantering för forskningssyften. SKL vill påminna om att det brådskar. SKL ställde sig bakom de flesta av betänkandets förslag men påtalade att utredningens förslag inte var tillräckliga för att möta specifika behov av registerbaserad forskning på socialtjänstens område där det idag saknas lagstöd för att upprätta register.

SKL har vid ett flertal tillfällen påtalat att det finns ett stort behov av lagstöd för hantering av personnummerbaserade uppgifter/individstatistik för uppföljning, jämförelser och kunskapsutveckling (bland annat forskning) inom socialtjänsten på lokal, regional och nationell nivå. Ändringar krävs i nuvarande regelverk för att det ska bli tydligt för verksamheter inom socialtjänst att de får hantera personuppgifter för att utveckla och säkra kvaliteten i verksamheten. De juridiska förutsättningarna innebär inte bara svårigheter och problem på nationell nivå, utan även lokalt och regionalt. Konsekvensen av att det inte finns tillräckligt lagstöd idag är bristande kunskap om bland annat resultat av insatser, både för den egna verksamheten, men också nationellt. SKL ser därför lag- och förordningsändringar som nödvändiga för att kunna arbeta med verksamhetsuppföljning och kvalitetssäkring och också för att stärka forskningen inom detta eftersatta verksamhetsområde.

Även Samverkansgruppen för Life Science påtalar att en allmän översyn av den gällande lagstiftningen behövs så stöd finns för att samla in, dela, sammanställa och analysera hälsodata för fler ändamål än som medges i gällande lagrum.¹³

Klarlägganden behövs också skyndsamt rörande regleringen av alla typer av samtycke till forskning, även från beslutoförmögna personer.

¹² VR:s (2019) *Forskningsöversikt av utbildningsvetenskap* ger enligt SKL:s uppfattning inte tillräckligt starka prioriteringar av den mängd olika kunskapsluckor som identifieras i rapporten.

¹³ 2018 *Precisionsmedicin för patientnytta och konkurrenskraft*

Forskning för tillväxt och regional och lokal utveckling

Den regionala tillväxtpolitikens mål är utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet. Forsknings- och innovationspolitik spelar en viktig roll för detta då tillgång till forsknings- och innovationsmiljöer är grundläggande för en regions förmåga att utvecklas och bidra till ett konkurrenskraftigt och diversifierat näringsliv. Regionerna bidrar genom det regionala utvecklingsansvaret till uppbyggnaden av regionala innovationssystem, forsknings- och innovationsmiljöer och inkubatorer på regional nivå i hela landet, vilket gör att nationell forsknings- och innovationspolitik blir avgörande även för regional utveckling. Till exempel bygger Life Science-strategin på en samverkan mellan hälso- och sjukvården, näringsliv och forskning för att realiseras.

SKL-rapporten Regionalt utvecklingskapital visar att forsknings- och innovationsfinansiering fördelas ojämnt över landet.¹⁴ Det är i sig en följd av fördelningsprinciper som konkurrensutsättning och excellenslogik men det förstärker också den s.k. Matteuseffekten i finansieringen som identifierats i forskning – ”åt den som har, ska varda givet”. Vissa delar av forsknings- och innovationssystemet ökar kontinuerligt sitt mottagande av medel, medan andra hamnar på efterkälken.

SKL vill uppmärksamma regeringen på vikten av att tillgängliggöra finansiering för alla typer av forsknings- och innovationsmiljöer och –utförare, i alla delar av landet. Regioner och kommuner deltar som forsknings- och innovationsutförare i olika europeiska program. Vinnovas uppföljningar visar på deras ökade deltagande i Horisont 2020-programmet fram till nu och nästa ramprogram, Horisont Europa, byggs upp för att implementeras bland annat via regionala innovationssystem och deras noder.

Regioner och kommuner har länge arbetat systematiskt för att bygga kapacitet, utarbetat samfinansierade forsknings- och utvecklingsstrategier med flera lokala lärosäten, finansierar forskningsprogram och kompetensförsörjningsinsatser som till exempel forskarutbildning. Ett sätt för staten att stödja dessa regionala satsningar skulle vara att bidra till finansieringen av den befintliga regionala stödstrukturen. Det är också viktigt att det sker samverkan med den kommunala nivån där mycket av resultaten från forskningen ska genomföras. SKL anser att den nationella forskningspolitiken också behöver beakta den europeiska forsknings- och innovationspolitiken för att uppnå synergieffekter.

Minskad klimatpåverkan, klimatanpassning och utvecklingen av ett hållbart samhälle

SKL har tillsammans med medlemmarna utarbetat ställningstaganden samt stöd för lokal och regional samhällsomställning till en minskad klimatpåverkan och det nationella målet ett fossilfritt samhälle år 2045. Det omfattar områden som t.ex. transporter och mobilitet, samhällsbyggande och samhällsplanering,

¹⁴ SKL (2017)

energieffektivisering liksom återvinning och avfallshantering. Många medlemmar har också varit eller är deltagare i program som ”Viable Cities” eller ”Smart Cities”, med nationell eller europeisk finansiering av konkret FUI-arbete. På flera av dessa områden har förbundet och medlemmarna etablerade FUI-samarbeten med staten genom bland andra Trafikverket, Energimyndigheten, Formas, Boverket liksom olika lärosäten som exempelvis Chalmers och KTH. SKL vill betona vikten av att långsiktigheten i detta arbete säkras genom fortsatt statlig finansiering av denna typ av tillämpningsinriktad FUI.

Vilken effekt har universitet och högskolor på regional utveckling och tillväxt?

Smarta specialiseringsstrategier som utvecklats av samtliga regioner bygger i stor utsträckning på att få en fungerande samverkan mellan lärosäten, region och näringsliv. Syftet är alltid att åstadkomma ett nyttiggörande av regionens forskning, utveckling och innovation. Särskilda fördelar med smart specialisering är att arbetssättet kan balansera högteknologiska sektorer som traditionellt associeras med innovation med ett ökat fokus på innovation i tjänstedrivna sektorer som exempelvis välfärd och besöksnäring.

Det har närmast blivit ett axiom att universitetssektorn har en avgörande betydelse för regional utveckling och tillväxt men det saknas fortfarande till stor del empiriska studier av hur detta faktiskt ser ut i Sverige. Det gäller frågor som näringslivsstruktur i relation till lärosätenas forskning, påverkan på arbetsmarknaden genom utbildningsutbudet och entreprenörskap med ursprung i universitets- och högskolesektorn över tid. SKL vill se fler empiriska studier av detta och generellt mer forskning om regionala forsknings- och innovationssystem eftersom dessa kommer att vara en så viktig del i EU:s nästa ramprogram Horisont Europa.

Infrastrukturer för forskning, utveckling, innovation

SKL vill påminna regeringen att kommuner och regioner svarar för viktiga infrastrukturer som exempelvis biobanker, register, testbäddar och demomiljöer. Förbundets medlemmar är också med och finansierar inkubatorer och science parks som utgör en viktig del av infrastrukturen för innovation i Sverige.¹⁵

En infrastruktursatsning i regionerna är Kliniska Studier Sverige, en regional infrastruktur för forskning, finansierad delvis av sjukvårdsregionerna med regionerna som huvudmän. Kliniska Studier Sverige behöver få ett fortsatt statligt stöd.

¹⁵ Se SISIP (2018) *Sveriges inkubatorer*

Biobanker

Det pågår ett omfattande utvecklingsarbete för att möta behovet inom biobanksområdet hos samtliga regioner och universitet med medicinsk fakultet. Inom detta område är Biobank Sverige (f.d. Nationella biobanksrådet) ett samarbetsorgan. Biobank Sveriges roll är bl.a. att vidareutveckla en gemensam, förbättrad och långsiktigt hållbar nationell biobanksinfrastruktur för hälso- och sjukvård, akademi och näringsliv med de bästa förutsättningar för både nationellt och internationellt samarbete.

SKL vill framhålla angelägenheten av en fortsatt satsning på en nationell biobanksinfrastruktur som omfattar bl.a. aktörer både från universitetsbaserad forskning och hälso- och sjukvård. Det krävs resurser direkt till regionernas biobanksverksamheter för lokalt, regionalt och nationellt genomförande, för att tillgodose hög kvalitet på och god tillgänglighet på insamlade prov samtidigt som berörda patienters integritet tillgodoses.

Förbundet vill uppmärksamma att en ny biobankslag har utretts flera gånger. I januari 2018 presenterades slutbetänkandet SOU 2018:4 *Framtidens biobanker*. Förslagen i utredningen har mottagits mycket väl av SKL, regionerna, universiteten och företagen. Avsikten är att anpassa lagstiftningen för att underlätta utvecklingen och förbättra förutsättningarna för användning av prover och uppgifter i svenska biobanker för patientens, hälso- och sjukvårdens och forskningens behov.

SKL vill att regeringen skyndsamt påbörjar ett arbete med att förelägga riksdagen en proposition om en ny biobankslag. Ett sådant arbete är helt i linje med regeringens egen färdplan för Life Science som anger att det finns ett behov av att klargöra de juridiska förutsättningarna för att hantera patient- och brukardata kopplat till forsknings- och utvecklingsarbete.

Öppen tillgång till forskningsresultat och forskningspublikationer behöver prioriteras

En särskild fråga avseende forskningens relevans och samhällsnytta och spridningen av forskningsresultat gäller utvecklingen mot ”öppen vetenskap”. Inom EU finns principiella ståndpunkter antagna gällande att alla genom EU-program offentligt finansierade forskningsresultat också ska vara öppet tillgängliga i ett ”European Open Science Cloud” och en plan, Plan S, för genomförande av detta från 2020.

SKL anser att samma principer ska tillämpas också för den nationellt finansierade forskningen och infrastrukturen för publikationsdatabaser. Framför allt måste detta omsättas i en publiceringspraktik som innebär att forskningsresultat, och därmed kunskapsstöd för olika praktiker/verksamheter utanför akademien, är åtkomliga även utanför universitetsbibliotekens låsta betaldata-baser. Enligt Bibliotekslagens (2013:801) ändamålsparagraf ska biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet bland annat främja bildning, upplysning, utbildning och forskning. Det innebär att det inte bara är

universitets- och högskolebibliotek som ska arbeta och arbetar med detta, utan hela biblioteksväsendet – såväl folkbibliotek som sjukhusbibliotek – är en viktig del av infrastrukturen. På nationell nivå finns ett förslag till en nationell biblioteksstrategi, som nu är ute på remiss. Bland annat föreslås att alla hinder för öppen tillgång till den offentligt finansierade forskningen måste undanröjas.

SKL anser att strategins förslag inte är tillräckligt konkreta, tidsatta och resursberäknade. Ansvarsfrågan är inte heller löst. Men poängen är att denna forskningsinfrastruktur inte kan vara begränsad till universitet och högskolor, utan bör gälla samtliga bibliotekstyper. Det måste bli möjligt för yrkesverksamma i kommuner och regioner att ta del av offentligfinansierad publicerad forskning på ett enklare sätt än idag. SKL anser att öppen tillgång till forskningsresultat måste prioriteras och inte kan villkoras.¹⁶ På sikt bör även tillgången till forskningsdata oavsett om forskningen sker på högskola och universitet eller inom region eller kommun vara öppet tillgänglig.

Digitalisering och innovation som drivkrafter för utveckling

Det finns utvecklingskrafter som skär på tvärs igenom alla sektorer och verksamheter i dagens välfärd. Exempel på en sådan är digitalisering och möjligheterna att använda sig av Artificiell Intelligens (AI) till exempel för olika typer av myndighetsutövning och beslutsfattande. SKL har antagit en digitaliseringsstrategi som understryker behovet av att staten tar lagstiftningen in i framtiden för att till fullo realisera digitaliseringens möjligheter.¹⁷ Samverkan med den forskning som bedrivs hos slutanvändarna/medborgarna är avgörande för att maximera nyttan och relevansen i digitaliseringen.¹⁸

En annan generell utvecklingskraft som blir allt viktigare för kommuner och regioner är innovation. SKL sammanfattar förbundets ståndpunkter som alltjämt gäller i sitt positionspapper *En innovationsvänlig offentlig verksamhet*.¹⁹ Innovationsfrämjande insatser och innovationsstöd är delar av en innovationskultur som förbundet utvecklat under flera år tillsammans med medlemmarna och med stöd av faktaunderlag i form av t.ex. Innovationsbarometern. SKL ser ett behov av att samordna, kommunicera och implementera forskningsbaserad kunskap inom området innovation i offentlig sektor. Förbundet föreslår att en nationell kunskapsplattform för innovation inrättas i syfte att initiera och genomföra kunskapsspridning, kunskapsutveckling, koppla an till forskning och skapa plattformar där aktörer från privata, offentliga, idéburna sektorn och akademien kan mötas och dela kunskap för att driva innovationsområdet framåt.

¹⁶ VR (2019) *Vägval för framtidens forskningssystem*, kap. 11, anför sådana villkor. VR har heller inte ställt sig bakom EU:s Plan S.

¹⁷ SKL 2019 *Utveckling i en digital tid*

¹⁸ Framgångsrik AI- och digitaliseringsforskning bedrivs också alltmer utanför ”rena” akademiska miljöer (professor Amy Loutfi, Örebro universitet, ”AI – ett verktyg för ökad samverkan?”), konferensen Högskola-samhälle i Samverkan 2019, 9 maj

¹⁹ SKL 2015

SKL samarbetar med Vinnova i syfte att främja innovationsförmågan i kommuners och regioners verksamhet. Samarbetet har bidragit till flera strategiska satsningar som stärker innovationskapaciteten såväl internt som i samverkan med externa aktörer. Sverige behöver öka sin förmåga att nyttiggöra forskningsresultat och omsätta forskning och innovation till praktik. I detta avseende är Vinnova en central aktör vars insatser för utveckling av offentlig verksamhet långsiktigt bör förstärkas.

Samhällsutmaningarna utgör i praktiken kommuner och regioners vardag. Frågor som exempelvis energieffektivisering, hållbara städer, åldrande befolkning eller antibiotikaresistens hanteras dagligen hos SKL:s medlemmar. För att klara dessa utmaningar framöver är det av avgörande betydelse att kunskaper och lösningar som utvecklas hos medlemmarna, inom akademien och näringslivet kan nyttiggöras och skapa värden i samhället. Agenda 2030 innebär ett nytt sätt att se på de globala utmaningarna, att de hänger samman och måste lösas genom ett samlat grepp. Partnerskap är ett grundelement för genomförandet, vilket innebär att samhällets olika aktörer och nivåer måste samverka för att uppfylla Agenda 2030.

SKL anser också att bättre upphandlingsverktyg behövs för att i större utsträckning möjliggöra nyttjandet av ny teknik och forskningsbaserad kunskap. Innovationsupphandling har diskuterats under lång tid i Sverige. Tyvärr görs alltför få sådana i praktiken. SKL föreslår därför att en nationell arena för innovationsupphandling etableras med målsättningen att understödja utveckling av nya varor och tjänster. Arenan ska stödja upphandlande myndigheter och leverantörer att etablera samarbeten och driva på utvecklingen med stöd av de förfaranden som finns i Lagen om offentlig upphandling. Parallellt med detta bör staten överväga stöd som reducerar de risker som upphandlande myndigheter hanterat vid innovationsupphandling.

SKL:s synpunkter på regeringens forskningspolitik

SKL:s styrelse antog den 25 oktober 2019 ett underlag för 2020 års forsknings- och innovationspolitiska proposition.

SKL vill se en fortsatt och förstärkt satsning på samhällsrelevant forskning och innovation som svarar på globala och nationella samhällsutmaningar. Centrala frågor kring finansiering av forskning och innovation som är relevanta för kommuner och regioner lyfts fram. Förbundet efterlyser en översyn och anpassning av det nuvarande systemet för statlig finansiering av forskning och innovation till de behov som finns i ett öppet och utmaningsdrivet forsknings- och innovationslandskap. SKL pekar också ut ett antal områden inom olika kommunala och regionala ansvarsområden där förstärkt och utökad kunskapsutveckling behöver ske. Dessutom anför förbundet synpunkter på den högre utbildningen, kompetensförsörjning av akademiskt utbildade och forskningsanknytningen av ett antal yrkesutbildningar på högskolenivå.

Upplysningar om innehållet
Eva Marie Rigné eva.marie.rigne@skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2019
ISBN/Beställningsnummer: 978-91-7585-750-3
Text: Eva Marie Rigné